

Ніро займав нішу, що її в «Квітковій Повні» займає герой Ді Капріо: в «Ірландці» за вказівкою мафії (не без важких роздумів), нехтуючи дружбою всього життя, персонаж Де Ніро вбиває політичного романтика-ідеаліста. В «Квітковій повні» герой Де Ніро в протилежному амплуа: він не вимушений вбивця, а втілення інституціалізованого зла в його неймовірному блиску. Сповнений чарівної привабливості та почуття гумору, цей непересічний чоловік має пильний погляд, що легко змінюється посмішкою й розкритими обіймами турботливого благодійника. Але заради придбання якомога більшої кількості нафтоносної землі він одружує племінника на багатій спадкоємиці, поступово знищує її сім'ю й намагається отруїти жінку, аби отримати контроль над її величезним статком. Не гребує він і отриманням страховок за індіанців, яких наказує вбивати. Отруйний інсулін, фіктивний шлюб, наймані вбивці – все в цього підступно-витонченого «Короля» (таке прізвисько він має у місцевих) іде в справу. Чітко мислячий і послідовний, всі свої махінації він проводить з неймовірним спокоєм, і, здається, нема жодної моральної (чи дієвої) перестороги, що регулювала би його жагу накопичення. Маючи авторитет найбільшого благодійника в середовищі як білих, так і індіанців, він сприяє тому, що все містечко зрештою постає як одне масштабне гангстерське угруповання. Нечесно здобуті гроші та неправомірна влада – співучасть в криміналі тотальна, й ніхто не має тут чистих рук.

В епілозі з театральної сцени і з неприхованим сарказмом Скорсезе читає глядачам некролог Моллі, в якому стараннями ФБР приборані неприємні для білих американців обставини її життя. Читає для того, аби в міру сил протистояти шоу, організованому правоохоронцями та пресою, котре під нахабно-авантюрну музичну тему останньої сцени фільму докорінно фальшує та принижує трагічну історію, розказану щойно на екрані. Звісно, (колективна) провина білих у ній очевидна, однак Скорсезе важливо не просто піддати черговому осуду расові стереотипи столітньої давнини (бажаючих це робити сьогодні вдосталь), скільки продемонструвати їхню так і не знищену «флоссофську» базу.

«Люди забувають. Вони не пам'ятають, їм байдуже. Їм буде просто байдуже. Це буде ще одна повсякденна історія», – такі, схожі на правду, слова Скорсезе вкладає в уста Короля-Мефістофеля, але, всупереч цим словам, творить фільм, в якому стиранню історичної пам'яті протиставляє силу, що в останню хвилину фільму вибухає на екрані пророчою реплікою самого режисера. Традиції забуття та спотворення, механіці поганого театру та медійної маніпуляції (в тому числі кінематографічними образами) Скорсезе протиставляє цінність, яка не вимірюється політичною злободенністю й не вивірюється з часом – людську пам'ять. Не кривобоку пам'ять переможця, котрий переписує історію, а пам'ять спостерігача, що за фальшивою оболонкою зберігає невидиму правду буття.

Стрічка посіла чільне місце в рейтингу кінокритиків світу як найкращий фільм 2023 року.

... І знову про банальність зла

Анастасія Канівець

Минулий рік був багатим на яскраві прем'єри: найгучніше прозвучав феномен «Барбігеймера»... проте в будь-якому переліку найкращих фільмів-2023 почесне місце посідає стрічка «Вбивці квіткової повні» Мартіна Скорсезе. Масштабне, на три з половиною години екранного часу, кінополотно присвячене історії вбивства... точніше, серії вбивств. У 1920-х в Оклахомі, на землях племені осейдж, було виявлено нафту; члени племені швидко розбагатіли – а спритні білі вигадали вражаючі за простотою та цинізмом схеми заволодіння грішми. Ось одна: вони одружувалися з заможними індіанками, а згодом... холоднокровно вбивали дружин. Тодішній устрій сприяв тому, що смерті десятків індіанців (точна цифра досі невідома!) роками лишалися «непоміченими» – доки за них не взялося новостворене якраз-таки для цієї справи Бюро розслідувань, предтеча знаменитого ФБР. У 2017 році про події в Осейджі вийшла книга Девіда Гренна «Вбивці квіткової повні: таємниця індіанських убивств та народження ФБР», що миттєво викликала зацікавлення в Голлівуді. У підсумку народилася кінооповідь про сумнозвісні «осейджські вбивства» з історією Моллі Буркхарт у фокусі: Ернест Буркхарт, племінник впливового землевласника Вільяма-«Короля» Хейла, одружився з нею заради вигоди – а далі почалося планомірне винищення рідних дружини задля спадку; сама жінка ледь уникла смерті від повільного отруєння.

Справа осейджів розповідає про тодішню Америку вельми багато. У ній, мов у краплині води, відобразилися прикмети доби: «нафтовий бум», расова й гендерна нерівність, проблеми місцевого самоврядування, законодавчі нюанси, нарешті, своєрідна криза моралі. В окрузі Осейдж сформувався по суті злочинний синдикат – і, що найдивовижніше, кістяк його становили не покидьки суспільства, а цілком пристойні представники громади: «отець міста» та члени його родини, лікарі... А до всього, громада білих на чолі з шерифом через потурання злочинам зробила себе їх співучасницею. У

Кадр з фільму «Вбивці квіткової повні».
Режисер Мартін Скорсезе. США, 2023.

Леонардо Ді Капріо і Роберт Де Ніро
у фільмі «Вбивці квіткової повні».

моторошного багато облич; одне з них – «банальність зла», яким свого часу вразила світ нацистська Німеччина. Найстрашнішим моментом стрічки став не підриг будинку сестри героїні, не повільне отруєння останньої, і навіть не факт знищення майже цілої родини (з чотирьох сестер Кайл вижила лише Моллі). Це сцена суду над Келсі Моррісоном, вбивцею Анни Браун: обвинувачений холодно розповідає, як напоїв жінку, привіз її до яру та застрелив у голову; співучасником вбивства був коханець Анни Байрон Буркхарт (після вбивства він спокійно переночує в домі своєї невістки Моллі – сестри вбитої). Одним психологічним штрихом – Моррісон після спокійної та докладної оповіді про вбивство знічується, коли його змушують згадати про п'яні гулянки – творці фільму показують викривлену мораль осейджських вбивць. Мало фільмів, де так коротко і емно показано знецінення людського життя... В кінооповіді витримано підкреслено буденний тон: тут немає ефектних монтажних чи операторських прийомів (хіба що ритмічна музика Роббі Робертсона зв'язує окремі епізоди, підкреслюючи величезну напругу за зовні неквапним ходом дій). Це «всього лише» напрочуд міцна постановка, витримана в розміреному, неспішному темпі, в якій все працює на занурення глядача в те, *що*, а не *як*, відбувається на екрані. Нечисленні атрактивні, яскраві – особливо на тлі загальної стриманої кольорової гами – кадри показують світ осейджів, їх традицій та матеріальної культури. Він видається особливо красивим та крихким на тлі тих викликів та загроз, що їх разом із добробутом принесли несподівані «нафтові» гроші; і як тут не згадати винесену в назву квіткову повню – період цвітіння, коли весна вступає в повну силу, швидкоплинна і тому трагічна краса якого стає символом долі племені. Наступ «білої» цивілізації на життя індіанців є окремою підтемою фільму, маргінальною, проте від того не менш важливою.

Екранним полотном перед глядачем проходить довга

вервечка постатей, проте у центрі оповіді троє: Вільям Хейл, Ернест і Моллі Буркхарти. Роберт Де Ніро розігрує партію Вільяма Хейла передбачувано майстерно: це майже класичний дволикий лиходій, що називає себе другом осейджів і тут же спокійно знищує всіх, чия смерть приносить йому вигоду. Місцевий «князьок» з добродушною посмішкою і широкими жестами впевненої у власній непогримості й безкарності людини, прагматичний до мозку кісток і водночас по-своєму щирий – харизматична постать, яка змогла підкорити собі і власну рідню, і все місто. Більш несподіваним виглядає Леонардо Ді Капріо в ролі Ернеста Буркхарта: актор приміряє на себе розмаїті образи, але такого слабкого, підкреслено не-героїчного персонажа, здається, в його фільмографії ще не було. В Ернесті Буркхарті він показує поступову деградацію – від хлопця, що в пошуках легких грошей не гребує грабунком чи шлюбом з розрахунку, до співучасника серії убивств. І, нарешті, Моллі – роль, що за неї виконавиця Лілі Гладстон здобула «Золотого глобуса». Її героїня нібито найбільш пасивна з усіх: жертва суспільства і лихих людей, що втратила близьких і дивом зберегла власне життя, – проте це лише один з вимірів героїні. Свого часу дослідниця Марта Богачевська-Хом'як порівняла роль жінки в українському громадському житті й історії з вишивкою білим по білому¹; така сама і роль Моллі в показаній нам історії. Вона ніби й не така помітна, як криваві злочини Хейла та його спільників чи вправні дії агентів бюро розслідувань, проте саме Моллі тримає на собі всю історію, і саме вона допомагає покласти край осейджським убивствам. Вона – та, хто вижила, та, що перетворила історію трагедії на історію перемоги. А, зрештою, хіба не для того, щоб побачити торжество справедливості, ми дивимося кіно? І хіба це не допомагає нам шукати справедливості і в реальному житті?

¹ Марта Богачевська-Хом'як. «Білим по білому. Жінки у громадському житті України. 1884—1939».